

Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadının Özneliği ve Din

Elife YETER*

Atıf / ©- Yeter, E. (2015). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadının Özneliği ve Din, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 189-210.

Öz- *Toplumsal cinsiyet, bireyin fiziksel cinsiyetinden öte içinde yaşadığı toplumda sosyo-kültürel olarak var edilmiş özel kimliğidir. Bu kavramın oluşmasında temel öncüller kültürün temel yapı taşları olan aile ve yaşanan dini hayattır. Toplumsal cinsiyet tanımı tartışmaları sosyolojik perspektifte makro ve mikro teoriler etrafında tartışılmış, biyolojik cinsiyet ile toplumun öngördüğü toplumsal cinsiyet sınırları netleştirilmeye çalışılmıştır. Dini hayat ve aile bireyin sosyalleşmesinde, kimliğinin oluşmasında kuşkusuz en önemli toplumsal kurumlardır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyetin sınırları toplumdan topluma ve kültürden kültüre göre değişiklik göstermektedir. Genelde her iki cinsiyet için bir yaptırıma dönüşen toplumsal cinsiyet anlayışı, spesifik olarak kadınların kendi varlıklarını ispat etme yolunda engellerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Modernizmin ve sekülerleşmenin etkisi ile değişen toplumsal cinsiyet algısı kadını kamusal alana davet etmiştir. Türk- Müslüman toplumunda da kadının mahremi temsil edişi kısmen sona ermiş özneleşme süreci ivme kazanmıştır. İnsan haklarının son derece önem kazandığı evrensel platformda kadın ve kadının özneleşmesi için atılan adımlar toplumsal cinsiyet kavramının değişen yüzünü açıkça göstermekte ortaya konulan istatistik veriler de bunu destekler mahiyettedir.*

Anahtar sözcükler- *Toplumsal cinsiyet, kadının özneliği, din, kültür, aile*

§§§

Makalenin gelişi 24.10.2015; Yayına kabul tarihi: 09.12.2015

* Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Sosyolojisi Yüksek Lisans Öğrencisi, e-posta: elifsu2014@hotmail.com

1. Sosyolojik Açıdan Toplumsal Cinsiyet

Sosyolojide aktör analizi yapılırken cinsiyet teriminden ayrı olarak bireyin fiziksel doğal yaradılışının topluma yansıyan kısmı olarak değerlendirilebileceğimiz toplumsal cinsiyet kavramı toplum tarafından oluşturulmuş bir ayrıştırıcı tanımdır. Toplum yapısı gereği bir sistemler ağıdır ve bu sistemler ağı oluşturduğu gereksinimlerine göre aktörün biyolojik farklılıklarını sosyolojik zemine oturtmak için kendi alt sistemlerini var eder. Var edilen bu sistemlerden biri de toplumsal cinsiyet kavramıdır ve toplumdan topluma kültürden kültüre değişim arz etmektedir. İlk olarak 1972 yılında Ann Oakley tarafından kullanılan kavram, kadın ve erkek arasındaki farklılığın biyolojik unsurlar yanında toplumsal ve kültürel olarak oluşturulduğunu, inşa edildiğini ifade eder (Kirman, 2011:328).

Toplumsal cinsiyetin oluşmasında cinsiyetin ve toplumun nerede başlayıp nerede son bulunduğu önemli bir husustur. Kadın erkek arasında oluşan farklılıklar sadece fiziksel olarak mı belirlenir yoksa her toplumda var olan sosyal ve kültürel değişimin bu farklılık üzerinde etkisi var mıdır? Bu ve benzeri sorulardan hareket ederek kavramın sınırlarını çizilebilir ve toplumsal cinsiyet kavramına açıklamalar getirilebilir.

İçerik olarak toplumsal cinsiyet kavramı daha kapsayıcı bir kavram olduğu için cinsiyet terimini de kendi sisteminde bizatihi bulundurmaktadır. Toplumda cinsiyetin ilk belirleyici unsuru fiziksel ve biyolojik farklılıklar olarak belirlenmiş daha sonra aktöre verilen roller gereği cinsiyet toplumsallaşmış daha sonra ise örüntü davranışların bir zemine oturtulması ile toplumsal cinsiyet kavramı ortaya çıkmıştır. Güncel araştırmalar da toplumsal sürecin içerisindeki hiyerarşik düzen ve kavramın toplumun dinamikleri ile sürekli olarak değişen bir yapıda olduğu tartışmaları hız kazanmış küreselliğin etkisi de ayrıca sorgulanmaya başlanmıştır.

Toplumsal cinsiyet kavramı sosyolojinin üç ana kuramında farklı yaklaşımlarla incelenmiş farklı şekillerde açıklanmaya çalışılmıştır. Yapısal işlevselci yaklaşıma göre toplumda var olması gereken denge ve uyumun varlığı toplumsal cinsiyet kavramında oluşan farklılıklara bağlıdır. Toplumsal cinsiyet birbirini tamamlayıcı birtakım rollerin şekillenmesini sağlar ve roller aile içinde kadın ve erkeği birleştirir (Başak, 2013: 225).

Çatışmacı kuramın temel özelliği olan toplumun kurumları arasında var olan çatışma toplumsal cinsiyet kavramının izahında da kendini göstermektedir. Zira bu kavram ilk olarak bir eşitsizliği temsil etmekte, bireyi kadın-erkek olarak bir ayrımcılığa sürüklemektedir. Ayrıca erkeğin

kadından hem fiziksel hem de yaptığı filler boyutunda üstün olarak görüldüğünü, bir hiyerarşinin var olduğunu savunan çatışmacı perspektif sosyal çatışmanın ve yabancılaşmanın kurumlardan önce bireyler arasında oluşmuş bir vakia olduğunu savunmuştur. İnsanlar arası ilişkide baskı ve iktidarın, cinsiyet farklılıklarındaki gücün etkisini ve toplumsal cinsiyet argümanlarının bu bağlamdaki vurgusunu eleştirmişlerdir. Çatışmacı perspektifin bu yaklaşımıyla ortaya çıkan kuram ise şüphesiz Feminizm hareketidir.

“Feminizm 18.yüzyılda İngiltere’de doğan, cinsler arası eşitliği kadın haklarının genişletilmesiyle sağlamaya çalışan toplumsal harekettir” (Marshall, 1999:220). Feminizm terimi ilk olarak 1890’larda özellikle kadınlara oy hakkı verilmesi ve kadınların eğitim ve çalışma olanağına sahip olabilmesi için kampanya yürüten kadınlar ve erkekler tarafından kullanılmıştır (Öztürk, 2011). Türk toplumunda 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlanan feminist fikirler, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde uygulanma imkânı bulmuş ve o zaman birçok Batı ülkesinde dahi olamayan haklar kadınlara verilmiştir (Kirman, 2011:114).

Aydınlanmacı düşüncede akıl erkekle, erkek de aşkın âlemlerle özdeşleştirilmektedir (Öztürk, 2011). Aydınlanmacı düşünürlerin bu kadını indirgemeci tavrı bu grubu oluşturan üyeler arasında gün geçtikçe büyüyen bir karşı konumlanmaya neden olmuştur. Avrupa’da var olan baskının hak-özgürlük boyutunda ikincilliğin kadın üzerindeki etkisini değişen kültür ve modernizmle birlikte ortaya çıkan ve bir başkaldırı olarak nitelendirilebileceğimiz “Feminist Hareket” açıkça göstermektedir. Feminizm genel anlamda sosyolojiye eleştirel bakmakta sosyolojinin toplumsal yaşam hakkında yanlış görüşlere sahip olduğunu savunmaktadır. Klasik ana damar sosyolojinin aslında erkek egemen görüşlere sahip olduğunu iddia etmektedir. Burada esas sorgulanmak istenen sosyolojinin değerlerden arınmış bir bilim olup olmadığıdır. İkinci olarak Feminizm hem işlevselci teorisyenleri hem de çatışmacı düşünürlerin görüşlerini eleştirmektedir. Ayrıca feminist kuramlar aileyi ataerkil bir kurum olarak görmekte bu konuda aralarında oldukça önemsiz farklar bulunduğunu iddia etmektedirler. Feministler, işlevselci sosyologları, ailenin tüm üyelerine sağladığı olanakların ya da çıkarlarının eşit olduğunu iddia ettikleri için eleştirirler. Onlara göre bu yaklaşım toplumsal cinsiyet farklılıklarını görmezden gelmektedir.

Feminizm işlevselci yaklaşımın toplumsal cinsiyet farklarına ilişkin görüşlerinde çelişki ve belirsizlik olduğunu iddia etmekte, işlevselcilerin toplumsal cinsiyet rollerini doğal ve değişmez olarak görmelerini sorgula-

maktadırlar. Feministler, Marksist aile görüşlerini de toplumsal cinsiyete kapalı ya da görmezden gelen tutumları yüzünden eleştirmişler Marksistler sadece bir sınıfın diğer sınıf üzerindeki güç mücadelesini sorun edinerek sermaye ve emek üzerinde odaklanarak toplumsal cinsiyeti ihmal etmektedirler. Feministlere göre aile sadece kapitalizmin ihtiyacı olan emeği üreterek onu destekleyen birim olmanın ötesinde ataerkilliği de yeniden üretmeye geçmekten ileriye gidememiş bir birimdir (Sungur, 2014).

Sembolik etkileşimcilik kuramında ise toplumsal cinsiyetin aktörün fiil ve davranışlarındaki etkisinin boyutu analiz edilmiş bireylerin birbiri ile gerçekleştireceği etkileşimdeki yeri ve süreci irdelenmiştir. İnsanların cinsiyetinin yanı sıra sahip oldukları mesleki konumlarının ve gelir durumlarının etkileşim kurmada ne kadar etkili olduğu toplumsal cinsiyet araştırmalarının esasını oluşturmaktadır (Schaefer, 2007:262).

2. Toplumsal Cinsiyetin Temel Öncülleri

Toplumsal cinsiyetin oluşumunda var olan temel öncül biyolojik cinsiyetten öte kültürel faktörlerdir. Erkek ve kadın olarak tanımlanan aktör kendine vaz edilmiş bir takım görev ve sorumluluklarla toplumun ön gördüğü rollerle kimlik sahibi olmuş, fiziksel belirleyicilerden hareketle sosyo-kültürel bir gerçekliğin içinde yaşamaya başlamıştır.

Toplumsal cinsiyetin oluşumunda kültürel gelişimin etkisi rasyonel bir gerçekliği ifade ederken bu gerçekliği oluşturan öncüller din ve aile kurumlarıdır. Bu kurumların aktör üzerindeki etkisi doğum öncesi başlamakta ve hayatı boyunca da devam etmektedir.

Ayrıca toplumsal cinsiyet kavramının oluşumunda kontrast olarak değerlendirebileceğimiz tarih ve kadın varlığının unutulduğu tarih sahnesi de önemli bir yer teşkil etmektedir. Her toplumun tarihsel bir yazımı ve anlatımı bulunmakta kimi zaman liderler kazandıkları zaferlerle isimlerinden bahsettirirken kimi zaman da çağ kapatıp çağ açan padişahlar gücün ve iktidarın simgesi haline gelmişlerdir. Savaşlar, barışlar, antlaşmalar ve toplumun zaman mefhumu içerisinde aktörle karşılıklı olan etkileşimi ile meydana gelen eylemlerde kadının rolü gizli özne konumundan ileriye geçememiştir. Toplumsal cinsiyetin oluşumunda tarihin yeri hakkında bir açıklama getirecek olursak tarihin yazıldığı evrensel dilin eril olduğu tezin-den hareketle bu durumun sonucu olarak da kadının geçmişin bir öznesi olmaktan ziyade nesnesi olduğu düşüncesine ulaşılabiliriz.

Toplumsal cinsiyet var ettiği her iki cinsiyet kavramı için belli kalıplar oluşturmuş insanın doğumundan ölümüne kadar yaşam boyu devam eden bir süreci temsil etmiştir. Var olan bu süreci çatışmacı perspektiften değerlendirecek olursak ortaya çıkan hiyerarşik düzen iki cins arasında oluşturulan normlar kalıbına ve bir nevi çatışmaya, daha spesifik olarak bakıldığında da erkek egemen bir söyleme dönüşmüştür diyebiliriz. Oluşan bu durum bir anlamda kadın ve erkeğe ait rollerin zamanla nasıl yerleşip kökleştiğini ve kadın ile erkek arasındaki iktidar ilişkilerinin nasıl kadının aleyhine olacak şekilde biçimlendiğini gözler önüne sermiştir (Gürhan, 2010:75).

2.1. Din

Sosyolojik olarak dini hayatın toplumsal cinsiyet kavramının oluşumundaki etkisi, bizatihi toplumda meydana getirdiği meşrulaştırıcı kutsal gücü ile kendisini göstermektedir. Cinsiyet ayrımının dinsel kökenleri bağlamında anlam faktörü, kadınları erkeklere göre daha aşağıda konumlandırarak geleneksel rol kalıplarının devamına katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda kadın erkek eşitsizliğine dayalı geleneksel cinsiyet rolleri kutsallaştırılarak kadınlar erkeğe bağımlı hale getirilmişlerdir(Bodur, 2013: 5). Bu gün toplumsal cinsiyet konusundaki araştırmalarda din boyutu neredeyse bağımsız bir alan halini alma noktasına gelmiş bulunmaktadır (Toker, 2012: 741).

Toplumsal bir dinamik olan kutsalın temsili olan dinin yeri ve meşrulaştırıcı gücü rasyonel bir gerçekliktir. Bireyin kimliğinin oluşmasında din, gelenek, kültür ve bu bağlamda var olan kurallar kuşatıcı bir etkiye sahiptir. Sosyal hayatta dinin meşrulaştırıcı gücü daha çok insanlar arası ilişkilerde, kurumsal ve grupsal ilişkilerde kendini göstermektedir (Berktaş, 2006: 63-64). Din teori ile pratikte farklı yaşamakla birlikte her dönemde insanlar tarafından algılama biçimlerine göre değişmekte, inananların gereksinimlerine göre yine aktör tarafından farklı söylemler geliştirilmektedir.

Toplumdaki toplumsal cinsiyet kalıplarının dinlere göre nasıl farklılaştığı cinsiyetler arası iktidar ilişkilerinin oluşmasına neden olan dini metinlerden hareketle özellikle cinsiyete dayalı ayrımcılığın yansımalarını görmek din ile cinsiyet rolleri ve cinsiyet ayrımcılığı arasındaki ilişkiyi daha da iyi anlaşılabilir olması açısından belli başlı dinlerde var olan toplumsal cinsiyet kalıplarına göz atmak önem arz edecektir (Tunç, 2013: 49).

İlkel dinlerden günümüz dinlerine kadar toplumları etkisi altına alan dinlerin hepsinde kadının yeri ve cinsiyeti, statüsü, rolü belirlenmiştir.

İkel dinlerden totemizmde kadın totem olarak görülürken erkekler her zaman statü olarak kadınlardan üstün görülmüşlerdir. Hinduizm’de kadına karşı yapılan her türlü şiddet, baskı ve aşağılama kutsallık söylemleri ile meşrulaştırılmıştır. Mülkiyet hakkı bulunmayan kadının ideal evlenme yaşı da 8 olarak bilinmektedir. Ayrıca ne tür haksızlığa uğrarsa uğrasın eşinden boşanamaz. Hindistan da ayrıca eşleri ölen kadınların yakıldığı da bilinmektedir. Budizm’de de kadın anlayışı aynı şekildedir. Kadının herhangi bir hakkı bulunmamakta kutsal metinlerde aşağılanmaktadır. Eski Çinlilerde kadın insan bile sayılmaz ona ad takılmazdı. Erkek çocuklar makbul sayılır, kız çocukları “domuz” diye anılırdı (Topaloğlu, 1988: 18). Çin’de uygulanan atalara tapınma kültürü erkek çocuklarla olacağı için günümüzde Çin kız erkek nüfusunda dengesizliğe yol açmıştır. Haberlere de konu olan bu dengesizlik “Sürekli yükselen erkek sayısının kız sayısına oranını kontrol etmek amacıyla, Çin Devlet Sağlık ve Nüfus Planlama Komitesi ve Kamu Güvenliği Bakanlığı gibi kurumlar, 2011 yılından itibaren bebeğin cinsiyetinin gereksiz tespit edilmesi ve bebeğin cinsiyet nedeniyle aldırılmasına karşı özel uygulamalar başlattı. Bu sayede, erkek sayısının kız sayısına oranındaki yükseliş eğilimi ilk derecede kontrol altına alınması” gibi bir takım tedbirler alınmasına neden olmuştur (<http://turkish.cri.cn>, 2015).

Japon dinlerinden Konfüçyanizm’de ise kadının erkeğe saygı duyup boyun eğmesi gerekmektedir. Bir insanın evlenmeden veya erkek çocuk bırakmadan ölmesi büyük günah sayılır. Çünkü erkek evlat, ata ruhlarına ibadeti devam ettirmekle görevlidir.

Hristiyanlıkta 4. yüzyıl kilise vaizlerine göre kadınlar öncelikle Havva’nın çocuklarıydı ve isteyerek ya da istemeyerek doğaları gereği bir erkeği baştan çıkarabilirlerdi. Özellikle 4. yüzyıl vaizi İoannes Hrisostomos kadınları “gerekli bir kötülük” olarak değerlendirmiştir (Hill, 2003: 18). Onlara göre kadın “Vaftiz edildiği, evlendiği ve öldüğü zaman dışarı çıkmalıdır.”

Yahudiliğin kadına bakış açısını ise her sabah yaptıkları “Ezeli İlahımız, kâinatın kralı, beni kadın yaratmadığın için sana hamdolsun” duası açıkça ifade etmektedir (Okiç, 1978:7). Yine Yahudiliğin kutsal metinlerinde geçen “Rab Tanrı kadına “Çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim” dedi. “Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın, seni o yönetecek”. (Tevrat: 2/21-22) Sözleri de kadının toplumdaki yerini gözler önüne sermektedir.

Uygulama itibari ile İslamiyet'in kadın sorununu çözdüğü; ilerici ve devrimci çabalarla kadına ilişkin cahili kabulleri değiştirerek insanlığın yarısını teşkil eden kadın cinsini yeniden insanlığa kazandırdığı, bilinen genellikle de kabul gören bir gerçekliktir (Aktaş, 1991: 252). Bu gerçeklikten hareketle tekst ile kontekstin farklılığının bariz biçimde kendini hissettirdiği ve Türk- İslam sentezinin ortaya koyduğu muhafazakâr ve gelenekçi söylemde kadının hala bir özgürlük ve özne arayışı içinde olduğu sonucuna varabiliriz.

İslam dininde hem Kur'an ayetleri ile hem de hadislerle vurgulanan kadının, nefis olarak aynı fakat dünyada var edilen yaşamda kendine biçilen bir takım roller gereği ki -özellikle annelik- daha duygusal ve bedenen de farklı şekilde yaratıldığı izah edilmiştir. Öncelikle tek nefis yaratan Allah daha sonraki nesilleri de bu nefislerden yaratmıştır. Kadının her şeyden önce insan olduğu ve başta yaşama hakkı olmak üzere birçok temel hakkının bulunduğu bizzat Hz. Muhammed tarafından ifade edilmiştir (İbn Mace, 1986:50). Özellikle değinilmesi gereken konulardan biri de İslam'da kadının ne ilk günah sebebi sayılması ne de diğer dinlerdeki gibi aşağılanması temel hak ve özgürlüğünün elinden alınması gibi bir durum söz konusu olmuştur. Allah İslam dinini kadın ve erkek olarak bir ayırım yapmadan tüm insanlığa indirmiştir. Seçme özgürlüğü bulunmayan cinsiyet, ırk, aile gibi insan hayatında yerinin hiçbir şeyle dolmayacağı insana bizzatihi kim olduğu bilgisini veren bu özellikler hiçbir zaman tartışma konusu da olmamıştır.

İslam dininin kadına ve özneliğine yaklaşımı ilahi metinlerde açıkça izah edilirken İslam medeniyetinin hüküm sürdüğü coğrafyalarda oluşan temel farklılıklara göre oluşan yorumlar teori ile pratiğin farkının barizliğini yine gözler önüne sermiştir. Zira kadını bir emanet olarak gören İslam dini onu hem varlık olarak hem de annelik görevi dolayısıyla statü olarak yüceltirken bu durumun sosyal hayata yansması oldukça faklı olumsuz bir eksende kendini göstermiştir. Modernizmin İslam ile çatışmasından kendini kurtaramayan Müslüman kadın kendine bir sentez oluşturmuş gelenekçi modern yapısıyla geçmişinden bağını koparmadan gelecekle bütünleşmiştir. Çünkü İslam modernliğin karşısındaki bir şey değil, modern toplum ile baş etmenin bir aracı ve yaşam pusulası olarak işlev görmektedir (Özbolat, 2015:120). Kültürün de etkisiyle İslam dininin yaşadığı toplumlarda kadın imajı kendine biçilen indirgemeci rolü kabul etmek zorunda kalmış toplumsal cinsiyet bağlamında oluşan hegemonyaya yenik düşmüştür. Küresel değişimden ve özellikle de sekülerleşmeden

(Kirman, 2005) etkilenen İslami yorumlar, kadın üzerinde hararetli tartışmalar yapmışlar geleneksel anlayışları terk ederek kısmen de olsa kadına hak ve özgürlükler vermişlerdir. “Eve” yani mahrem alana kapatılan kadın kamusa alanda kendi varlığını var gücüyle göstermeye çalışırken nesneliğinden kurtularak öznellik arayışını da sürdürmüştür.

2.2. Aile

Toplumun vazgeçilmez unsuru olan aile kurumu şüphesiz bu temel öncüllerin içinde yerini korumakta, aktörün rol ve kimlik kazanımında ilk adımlarını attığı toplumsal gerçekliği temsil etmektedir. Bu bağlamda toplumdaki topluma değişiklik gösteren aile tiplerinin incelenmesi toplumsal cinsiyetin nasıl bir süreç içerisinde değiştiğini, kendi iç dinamiği ile insan doğasının ve toplumun itici gücünün bu kavrama nasıl etki ettiğine ulaştığımız bilgiler ve yapılan değerlendirmeler sonucu ulaşabilmekteyiz.

Toplumlarda var olan aile tiplerinin gelenekten gelen ön kabullerin ve dini metinlerin yeri oldukça önemlidir. İktidar ve güç prensibinden hareketle ortaya çıkan aile tipleri bireylere çeşitli roller ve kimlikler sunmuş, sunulan bu statünün değişmezliğini de din ile meşrulaştırmışlardır. Toplumlarda oluşturulan aile tipleri otorite çeşitlerine göre ataerkil ve anaerkil olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ataerkil aile yapısında mutlak otorite ve güç babanın elindedir. Ailenin diğer üyeleri baba tarafından oluşturulmuş kurallara verilen statüye uymak zorundadır. Ataerkil aile tipi dünyanın pek çok yerinde var olan toplumsal cinsiyetin oluşumunda etkin bir güç ve dinamik bir mekanizma olarak güncelliğini sürdürmektedir. Anaerkil aile tipi mutlak gücün ve otoritenin kadında olduğu mülkiyet hakkının kadından kızına geçtiği genel olarak toplumlarda çok fazla görülmeyen tiptir. Bu araştırmalar sonucunda erkek ve kız çocukların yetiştirilme biçimi gençlik kültürü istihdam kalıpları ve aile ideolojisi alanlarındaki toplumsallaşma süreci gözler önüne serilmiştir.

3. Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları ve Kadının Özneleşmesi Önündeki Engeller

Toplumsal cinsiyet tartışmaları daha öncede açıkladığımız gibi farklı kuramsal yaklaşımlarda var olan temel görüşler cihetinde izah edilmeye çalışılmıştır. Tarih sahnesine baktığımızda çok da eski bir kavram olmadığı anlaşılan toplumsal cinsiyet, küreselleşen dünyada teknolojinin ve kültürel şartların da evrilmesi ile oldukça güncel ve çokça yorum getirilen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadının özneleşmesinden maksat Touraine'nin deyimiyle özgürlüğe ve insanın kendi yaşamını sorumlu bir biçimde yönetmesi olarak değerlendirilmelidir (Touraine, 2002: 231). Bireyin kişisel olarak yaşamını sürdürebilmesi ve bunu da bilinçli bir biçimde yapabilmesi için kendi özgür alanına sahip olması gerekir. Bu özgürlüğün edinimi tüm toplumlarda cinsiyet bağlamında değil aktör olarak değerlendirilmeli toplumsal cinsiyet gibi ihlali mümkün olmayan kuralların engellediği bir duruma dönüşmemelidir.

Toplumsal cinsiyet tartışmaları genelde kadın algısının değişimi ile özelde ise kadınların kendi varlıklarını ve özelliklerini sorgulamaya başladıkları, cinsiyetleriyle değil cinsellikleriyle mahrem alana çekildiklerini fark etmeleri ve özgürlük bilinçlerinin oluşmasıyla başlamıştır diyebiliriz. Bu bilinçlilik hali ve sorgulayıcı yönüyle kadın kendine biçilen -insani açıdan- sınıfsal farklılığı artık kabul etmeyerek kendi hak ve özgürlüğünü bizatihi kendinin savunması gerektiği sonucuna varmıştır.

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadının biyolojik cinsiyetine atfen ona asıl olarak ev içi alanı ve anneliği uygun görmektedir. Toplum içinde adeta kemikleşmiş bir düşünceye dönüşen kadın bedeninin zayıflığı ve annelik konumu kendisini hiyerarşik bir düzlemde ikinci sınıf konumuna getirmiştir. Bu düşünce kadının kendinden menkul ve kendi arzu ve etkinlikleri doğrultusunda hareket eden bir "özne" olmak yerine, kaderi topluluğun kaderine bağlı bir "anne" olarak varlık bulma noktasına getirmektedir. Bu düşünceden hareketle Touraine'in kadınlara yönelttiği soru ve aldığı cevaplar düşüncemizi destekler mahiyettedir. Kadınlardan kendilerini tanımlamaları istenmiş ve ilk cevap olarak " Ben bir kadınıam" yanıtını vermişlerdir. "Ben bir kadınıam" demek şu anlama gelir: "Kadın olarak, kadın olma ve bu simgeye kendi seçtiğim içeriği yükleme hakkına sahibim. Bu seçim benim özgürlüğüm kendimi kendime göre tanımlama ve değerlendirme yeteneğimin kanıtıdır (Touraine, 2007: 44). Luce Irigaray da kadınlara özne ko-

numunun tanınmamasının, erkek özne için görece istikrarlı nesnelere kurulanmasına yol açtığını söyler (aktaran Berktaş, 2006: 131).

Her toplum için kadının özneleşmesi problemi farklılıklar gösterse de küreselleşen dünya ve var olan bilginin evrensel boyuta ulaşarak sınır tanımıyor olması kadınların özgürlük ve hak arama mücadelesinin tüm toplumlarda etkili olmasını sağlamıştır. Oysa toplumsal cinsiyette eşitlik; fırsatları kullanma kaynakların ayrılması ve kullanımında hizmetleri elde etmede bireyin cinsiyeti nedeniyle ayrımcılık yapılmamasıdır. Toplumun paradokslarından biri de şüphesiz gerçek ile ideal arasında yaşanan uyumsuzluktur. Kadınların zaman içerisinde toplumda belirlenmiş statülere göre hareket etmeleri beklenmiştir. Kadının hem “rasyonel akla sahip olmayışı”, hem kamusal varlığının sınırlı olması nedeniyle kolektif eyleme katılamayışı, hem de doğaya yakın olmasından dolayı gerçek, içkin bir akılsal yolculuğa çıkmaktan yoksunluğu nedeniyle bir sözleşmenin “ergin” tarafı olmaktan uzak görünmektedir (Lloyd, 1996: 60, 73, 90). Bu düşüncenin yansımaları da kadının özneliğinin sadece bir yansıma olarak kalmasıdır. Hâlbuki insan varlığı ile oluşan özgürlük düşüncesi günümüz açısından son derece önemli bir konu olarak kamusal alanda demokrasi, liberalizm, gibi düşünceler ile vücut bulurken kadın haklarının göz ardı edilmesi ve öznelik tartışmaları evrensel olarak çözüm bulunamamış bir sorunsaldır. Toplumsal cinsiyette eşitlik ilkesi bu göz ardı edilmesi teoride çürütüyor olsa da pratikte etkili olmayan bir suni kurallar bütününden ileriye gidememiştir.

Toplumsal cinsiyet bağlamında dikkat çekilmesi gereken ve her yıl üzerinde çok sayıda eleştiriler yazılan, medyada dâhil evrensel düzlemde ses getiren 8 Mart Dünya Kadınlar Günü, modern kent ve iş yaşamında yeni bir kimlik ile varlık bulan modern kadının ağır trajedisi anısına kutlanmaktadır. New York'ta bir tekstil fabrikasında 8 Mart 1857 tarihinde daha iyi çalışma koşullarına kavuşmanın mücadelesini verirken can veren 129 ‘emekçi kadının’ trajedisi. Kadını bu ve benzeri yaşam trajedilerine mahkûm eden zihniyetin tarihi kökleri oldukça derinlerdedir. Antik felsefeden modern felsefeye, kadim kültürlerden modern kültürlere ve dinlere kadar, kadını aşağılayan eril bir tarihsel söylem hüküm sürmektedir. Otoriter bir dil ile örülmüş olan bu ataerkil söylem, nakıslar, zaaf ve kusurlarla bezeli ‘sorunlu bir kadın imgesi’ üretmiştir. Ontolojisi çarpıtılmış bir insan tasavvuruna dayalı olan söz konusu tarihsel imgeyi Roger Garaudy şu ifadesi ile veciz biçimde ortaya koymuştur: “Altı bin yıllık ataerkil toplum yapısı kadın boyutu yönünden kötürüm kalmıştır” (Kılıç, 2015: 20-5).

Kadın hakları savunusu bağlamında küresel bir plan dâhilinde cinsiyet ayrımcılığını önleme ve toplumsal cinsiyet eşitliğini temin etme amacına matuf olarak geliştirilen feminist kuramlar ve eylem stratejilerine rağmen, ne yazık ki kadınlar, şiddetin en geniş mağdur ve sesi halen yeterince çıkamayan kesimdir. Dünyada giderek artan düzeyde toplum sağlığı sorunu olarak karşımıza çıkan kadına yönelik şiddet olgusu toplumsal, kültürel ve sosyo-psikolojik travmalara yol açmakta bu da gerilim içinde mutsuz yaşayan bir kadın topluluğuna neden olmaktadır. Cinsiyet ayrımcılığına dayalı bir insan hakları ihlali olduğu kabul edilen 'kadına yönelik şiddet', yıkıcı bedensel, sosyal ve ekonomik bilanço olarak ortaya çıkmakta yeni yetişen nesiller açısından son derece önemli tehlikelerin göz ardı edilmesine, geleceğin inşasında temelin güçsüz kalmasına neden olmaktadır.

Günümüz bağlamında cinsel bir obje olarak metalaştırılan, kapitalist liberal ekonomik ve sosyal düzen içerisinde çaresiz bırakılan kadın, nesne olmaktan öteye gidememektedir. Cinsiyetçi bir paradigma ile kadını kamusal alanda cinselliğe mahkûm eden bir rekabet düzeni üretilmiştir. Kadın kimliği, küresel ekonomik düzende erkek egemen kültüre hizmet amacıyla araçsallaştırılmış, modern kent ve iş yaşamının hoyrat erilliği ile mücadele eden 'kadın kimliği' örselenmiştir. Kapitalist düzenin ağır rekabet koşulları altında kamusal alanda var olabilme çabasında olan kadın, kadınsı özelliklerinden feragat etme ve hatta erilleşme tutumlarını benimsemek durumunda kalmıştır.

Modernizm, mahrem alana çekilmiş olan ve özgürlüğü üzerine farklı senaryolar yazılan kadına bir yer belirlemeye çalışmıştır. Kadına uygun görülen yer, modernliğin kıstaslarına uygun olarak oluşturulan unsurlara göre şekil vermekten başka bir eylem olmamıştır. Kadın, siyahla beyaz arasında gri rengiyle arafta kalmıştır. Bir taraftan modern çizgiye ulaşmak diğer taraftan mahremiyetini koruma çabasında kalan kadın özneleşme yolunda hayli çaba göstermek durumunda olmuştur. Batıyı temsil eden modernlik toplumsal cinsiyet algısını kısmen değiştirmiş kadın için maddi değerlerle ortaya koyduğu yeni kurallardan oluşan farklı ama basıkıcı bir düzen yaratmıştır.

Medyanın kadın bedeninin metalaşmasındaki yeri kuşku götürmez bir gerçek olmakla birlikte kadınlara modernizmin de desteğiyle dikte ettiği cinselliği ve bir kalıp olarak var ettiği beden ölçülerini, hayatın tek kıstası olarak sunmakta bir nevi maddeye bağımlı ruhunu varlığını unutan sadece nesne olarak istenildiği şekilde kullanılan araçlara dönüşmesini sağlamış-

tir. Medyada reklam pazarı günümüzde adeta kadın bedeninin basit bir ürün gibi her alanda teşhir edildiği, mütemadiyen cinselliğine vurgu yapıldığı bir oyun sahnesine dönüşmüştür. Var edilen reklam stratejileri kapitalizmin ideolojisinin kadın cinselliği ile bir bedene kavuşması kendi değerlerini yaratmasında bir itici gücü temsil etmektedir.

Soley ve Kurzbart tarafından 1986'da yapılan bir araştırmada, Amerikan iletişim araçlarında cinsel konuların reklamlarda daha sık kullanıldığı, cinselliğin çok belirgin bir biçimde sergilendiği, çıplaklığın giderek arttığı, cinsel beraberlik imajının çoğaldığı saptanmıştır (Barokas, 1994: 130). Bedenin nesneleştirilmiş ve ürünün fetişleştirilmiş hali, bu şekli ile sorgulanmalardan uzaklaştırılıp ve hatta sanatsal görüntüler eşliğinde onaylanarak tüketime sunulmaktadır (Taşkaya, 2009: 120). Bu bağlamda günümüz kadınının en büyük çıkmazı kendisine kendi bedenini bir meta olarak kullanması bilinci medya ve özellikle de reklamlar aracılığı ile suni bir dille dikte edilmekteyken, kadınların öznelik anlayışı maddesel nesnelige doğru hızlı bir şekilde yol almaktadır.

Toplumun değişen yüzü sosyolojik yapısı dini ve kültürel veçhesinin medeniyet ve çağdaşlaşma sürecine girmesiyle toplumsal cinsiyet kavramında da erkek egemen anlayıştan kadın hakları söylemine doğru bir geçiş yaşanmıştır diyebiliriz. Rönesans ile birlikte insanın "mutlak özne" karşı, bireysel özne olarak ayakları üzerinde durmaya başladığı dönemde kadının özneleşme süreci için önemli adımlar atılmıştır. İnsan haklarına dayalı olarak ortaya çıkan demokrasi de kadının özneliği bağlamında elinden alınan pek çok hakkı geri almasına totaliter ve indirgemeci yaklaşımdan kısmen de olsa kendini kurtarmasına yardımcı olmuştur. Daha önce nüfus sayımlarında dahi sayılmayan kadın artık eğitim hakkı, seçilme hakkı, kamusal alanda özgürce var olma hakkına kavuşmuş özne olma yolunda önemli ilerlemeler gerçekleştirmiştir. Avrupa da dinin de etkisiyle ilk günah sayılan kadın günümüz açısından elinde bulundurduğu haklar ve yaşam kalitesi düşünüldüğünde aradığı özgürlüğe bir nebze de olsa kavuşmuş görünmektedir.

Bugün modern kadın kimliği, geleneksel kültürel kodlar ile küresel sosyo-ekonomik düzenin öngördüğü kadın imajları arasında sıkıştırılmış; kadın hakları da cinsel kimlik, kamusal görünürlük ve istihdam meselelerine indirgenen yaklaşımlarla kuşatılmış bulunmaktadır. Bu kuşatmayı ortadan kaldıracak bir bilinçlilik düzeyine ihtiyacımız olduğu gibi aynı zamanda ortaya konulacak çözümlerin stratejisi rasyonel bir zemin üzerine inşa

edilmeli, toplum tarafından oluşan bu söylem yine toplum tarafından bir dönüşüme doğru ilerlemelidir sonucuna varabiliriz.

Gelenekselliğinden kopmadan modernliği kendi sosyal yaşamında baştan yazan Türk-Müslüman kadının özneleşme süreci de var olan engellerden fazlasıyla etkilenmiştir. Mahremin topluma yansımaları olarak görülen Türk-Müslüman kadını özgürlüğünü elde etmede her dönem belirli ilerlemeler kaydetmiştir diyebiliriz.

4. Türk Toplumunda Toplumsal Cinsiyet Ve Kadının Özneleşmesi

Türk toplumunda kadın; değişen medeniyetler, kurulan devletler ve var olan sosyal hayatta her zaman varlığını korumuştur diyebiliriz. Özel bir konuma sahip olan Türk- Müslüman kadını mahrem alanı temsil etmiş, annelik görevi ile kutsalla kuşatılmış ayrıca ahlakın da toplumsal cinsiyet nazarında taşıyıcılığını üstlenmiştir.

Osmanlı da kadın imajı ve kadının özneleşmesi bir sorun olmaktan ziyade mahrem alanı ifade eden, dile getirilmeyen bir konu idi. Aile açısından son derece önemli olan kadının rolü ve görevleri kendisine verilen hak ve değer ile de doğru orantılıydı. Bu bağlamda toplumda kadın için oluşturulan kimlik ve statü sorgulanamaz temel değerler, geleneksel söylemler ve dinin yansımalarının da birlikte ortaya koyduğu kurallar çerçevesinde kadın yaşamını sürdürürdü. Kuruluş döneminde konar-göçer bir kültüre sahip Türk toplumunda büyük bir fonksiyona sahip olan kadın yaylaya gidip ve dönüşlerdeki tüm düzenlemeler ona aittir (Turan, 1992:82). Osmanlı kuruluş döneminde var olan kadın örgütü Bacıyan-ı Rum teşkilatı ile toplumsal hayatın ayrılmaz bir parçasını oluşturmuşlardır. Anadolu Selçukluları döneminde kurulan bu teşkilat varlığını Osmanlı devletinin ilk yıllarına kadar devam ettirmiştir. Kadınların üretimde ve sosyal hayatta organize olmasını sağlayan bu teşkilatın, Anadolu'daki Ahilik teşkilatının kurucusu olan Ahi Evren'in eşi Fatma Bacı tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir(Kurt, 1999: 445). Eğitim alanındaki eksikler giderilmemiş olsa da Osmanlı'da kadının rolü ve yeri gelenekçi bir duruş sergilemektedir.

Batıda modernizmin ortaya çıkmasıyla süreç Osmanlı için de bir vakıya dönüşmüş fert-toplum bazında etkilenmeler zaman içerisinde kendini göstermeye başlamıştır. Osmanlı-Türk modernleşme hareketleri, kadın haklarını esas alarak Müslüman toplumlarla Batı arasındaki karşıtlığı aşmaya çalışmıştır (Göle, 2014:43).

Osmanlı'nın yıkılışı ve Cumhuriyetin ilanıyla kadınlar, yeni toplumda ağırlıklarını hissettirmeye başlamışlardır. Tevhid-i Tedrisat sayesinde laik eğitime geçilmiş ve erkekler ile kadınlar bir arada ve eşit eğitim olanağına kavuşmuştur. Kıyafet Yasası, Medeni Yasa, Seçme-Seçilme Hakkı ve Ceza Yasası ile "cumhuriyet kadını" denilen, modern kadın anlayışı yerleşmiştir. 1950'lerde Mecliste kadınların temsil oranı, 1930'lara oranla düşse de; 1960'ların ortalarından itibaren dünyada baş gösteren gençlik ve bununla örtüşen kadın hareketleri, etkisini Türkiye'ye de taşımıştır. 1980'li yıllarda ise, gerek Türkiye'de gerekse dünyada feminizm büyük aşama kaydetmiş; birbiri ardına konferanslar düzenlenmiş, yayınlar yapılmış ve uluslararası toplantılar organize edilmiştir (Tanilli, 2010: 133).

Eğitim alanında, siyaset sahnesinde, kamusal alanda hala var olma çabası içerisinde olan Müslüman kadın, kendi kimliğini oluşturma da bazı yaptırımlarla her dönem kısıtlanmış, geçmiş ile gelecek inanç ile modernizm arasında gelgitler yaşamak zorunda kalmıştır. Kemalist feminizm ile kamusal görünürlüğünü kısmen de olsa elde eden Müslüman kadın çağdaş dönüşüm noktasında yaşanan tüm gerilimlere rağmen "mahrem" ortamından çıkarak sosyal hayatta varlığını sürdürmek için elinden geleni yapmıştır. Yapılan her devrim bir "ideal erkek" tasviri yaparken Kemalist devrim, Batılı görüntü ve yaşam biçimine sahip yeni toplum rolleri ve kamusal görünürlükleriyle kadın figürlerinin temsili ve idealizasyonu yoluna gitmiştir (Göle, 2013: 24). Türkiye'de "kadın olarak doğan" kadınlarımız; özellikle Cumhuriyet dönemiyle özneleşme sürecine girmiştir. Fakat bu özneleşme sürecinde de ortaya çıkan bir takım engeller sebebiyle aktif hale gelemeyen öznellik var olmadan öteye geçememiştir. Zira Türk modernleşmesi kadının kamusal alandaki varlığına dair tasarımında, "sadece orada bulunmay" yeterli bir hedef olarak çizmiştir. Kadının toplumsal, siyasal, kadınlık hallerine dair talepleri değişik stratejilerle bertaraf edilmiş, etkisizleştirilmiştir (Durna, 2008: 80).

Kadınlar da, başlangıç itibariyle, "medeniyetin taşıyıcı bedenleri" olarak algılanmışlar (Kadioğlu, 1999: 108). 20. yüzyılın Türk kadını ise, Cumhuriyet döneminden, bugünlere gelene dek ve günümüzde de çok çeşitli sorunlarla, tepkilerle ve olumsuzluklarla karşılaşmaya devam etmektedir. Cinsel bir obje olarak görülmekte töre ve geleneklerle şiddete maruz bırakılmakta; hapsedilip öldürülmekte ve nihayet siyasal bir nesne biçiminde algılanmaktadır. Bu yüzden ülkemizde kadının özneleşme süreci elbette, kimileri tarafından karşı çıkılıp, yadırganacak öğelerle dolup taşmaktadır (Bulunmaz, 2008). Tüm bu negatif düşünce ve eylemlere

rağmen Müslüman-Türk kadını özneliğini elde etme yolunda bir hayli yol kat etmiş toplum tarafından örülen toplumsal cinsiyet duvarlarını vazgeçmeyen dirençli ruhuyla yıkmayı başarmıştır.

Çalışma alanındaki kamusal görünürlüğünden hareketle kadın varlığına dair bir mesafenin kat dildiği görülmekle birlikte, henüz bu mesafenin çok yetersiz olduğu kabul edilmelidir. Kat edilen mesafenin çok hızlı ve uzun olmamasına karşın özellikle mahrem alanın tek temsili olan kadın, günümüz Türkiye'sinde geleneklerden bağını koparmadan türban eklentisiyle çağdaş zaman argümanlarının tüm kapıları aralamakta, var olan eski zihniyetlere karşı toplumun her alanında kendini göstermeye çalışmaktadır. Müslüman-Türk kadınının geçmişi ile geleceği birbirinden koparmama kaygısı kendini çift yönlü bir strateji olarak ortaya koymuştur. Modernizmin baskısına ve dikte ettiği yeni nesneliğe rağmen Müslüman kadın aktörler, toplumda geleneğinden tamamen vazgeçmeden şimdiki yeni bir bağ ile geçmişe eklenmişler özneleşme arayışlarını "türban" ile temellendirmişlerdir. Bir simge, bir duruş, bir karaktere dönüşen türban, topluma kadının kadın olarak verdiği bir mesaj olarak anlam kazanmıştır. Bu mesaj hem özgürlük, hem cinsiyet, hem de özneleşme adına Müslüman kadının evrensel olarak ortaya koyduğu açık ve kabul edilmiş bir realiteye dönüşmüştür. Tesettür, dindar kadınlar için, kadınlar ve erkekler arasında toplumsal alanda görünürlükte eşitlenmenin işareti haline gelmektedir (Özboilat, 2015:124).

Kadının özneleşmesi yolunda ciddi bir adım olarak ifade edebileceğimiz önemli hususlardan biri de sivil toplum örgütlerinin içerisinde kadının kendine yer bulması ve bu doğrultuda özneleşme çabasını kamuya sözlü ve yazılı bir şekilde çeşitli faaliyetlerde bulunarak duyurmaya başlamasıdır. Eğitimden siyasete, istihdam konularından toplumsal cinsiyete ve özellikle ailevi problemlerin çözümlenmesinde artık bir kurtarıcı beklemek yerine kendi hakkını kendi savunmaya akademik ve bilimsel çalışmalarla da bu durumu destekleyerek adeta özneliğini küresel ölçekte ilan etmektedir. Birlikte hareket etmenin çok önemli olduğunu bilen, haklarını arayan, seslerini duyurmak isteyen kadınlar çok çeşitli örgütlenmeler meydana getirmişlerdir. Genelde kadın ve kadın haklarını savunan bu sivil toplum kuruluşları olabildiğince aktif çalışmakta kendi öznellikleri için her türlü çabayı göstermektedirler.

Önüne çıkan tüm olumsuzluklara rağmen kendi varlığını toplumda bir cinsten öte insan olarak ortaya koymaya çabalayan Türk-Müslüman kadınının başarısı istatistiksel olarak da kendini göstermektedir. Eğitim

alanından siyaset sahnesine, ekonomik platformdan uluslararası ilişkiler düzlemine kendine ait rolleri ve kimliği üstlenen kadın özneliğini özellikle trafikte yoğunlaşan nüfusuyla elde etmiş görünmektedir.

Türkiye’de 2013 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olan ve okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,7 iken bu oran erkeklerde %1,9, kadınlarda %9,4’tür. Lise ve dengi okul mezunu olan 25 ve daha yukarı yaştakilerin toplam nüfus içindeki oranı %18,2 iken bu oran erkeklerde %22,2, kadınlarda %14,4’tür. Yüksekokul veya fakülte mezunu olan toplam nüfus oranı %12,9 olup bu oran erkeklerde %15,1 kadınlarda ise %10,7’dir (TÜİK, 2013).

Tablo: Okuma-Yazma Durumu ve Cinsiyete Göre Nüfus (6+ Yaş) 2014 Türkiye

Okuma-Yazma Durumu	Kadın	Erkek	Toplam
Okuma-Yazma Bilmeyen	2.208.336	454.760	2.663.096
Okuma-Yazma Bilien	32.098.958	33.967.372	66.066.330
Bilinmeyen	472.278	456.027	928.305
Toplam	34.779.572	34.878.159	69.657.731

Kaynak: TÜİK Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı 2014 Sonuçları

Bitirilen eğitim düzeyi	Kadın	Erkek	Toplam
Okuma yazma bilmeyen	2.208.336	454.760	2.663.096
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	5.107.529	3.812.082	8.919.611
İlkokul mezunu	10.849.690	8.862.205	19.711.895
İlköğretim mezunu	4.641.034	6.049.410	10.690.444
Ortaokul veya dengi okul mezunu	2.556.852	3.397.197	5.954.049
Lise veya dengi okul mezunu	5.334.164	7.268.758	12.602.922
Yüksekokul veya fakülte mezunu	3.306.335	4.140.934	7.447.269
Yüksek lisans mezunu	239.834	339.896	579.730
Doktora mezunu	63.520	96.890	160.410
Bilinmeyen	472.278	456.027	928.305
Toplam	34.779.572	34.878.159	69.657.731

Kaynak: TÜİK ADNKS Eğitim, Kültür ve Spor Veritabanı 2014 Sonuçları

TÜİK sonuçlarından hareketle kadınların eğitim alanındaki oranları kat edilen ilerlemeyi gözler önüne sermekte ve Türk toplumundaki toplumsal cinsiyet algısının değiştiğine kanıt olmaktadır. Kadınların aldığı eğitimle doğru orantılı olarak siyasi hayata katılımı artmakta, istihdam oranı yükselmekte sosyal hayat perspektifi de evrensel olarak değişim göstermektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki kadın milletvekili oranı 1935 yılında %4,5 iken, 79 yıl sonra bu oran %14,4'e yükseldi. Türkiye'de 2014 yılında toplam bakan sayısı 25 olup kadın bakan sayısı 1'dir (TÜİK). Oranların miktarı halen kadının siyasi alanda yeterince söz sahibi olmadığını gösterse de önceki yıllardan günümüze yavaş da olsa bir ilerleme kaydedilmiştir.

Kadınların siyasal karar mekanizmalarında eksik temsili, demokrasinin anlamına uygun bir biçimde çalışmasına imkan bırakmadığı gibi, "yönetime katılma" konusunda da, cinsler arası eşitsizlik sorununu da gündeme getirmektedir. Ayrıca kadınların siyasal karar mekanizmalarında eksik temsilin bir başka olumsuz sonucu da, statüleri konusundadır. Zira kadının yer almadığı karar mekanizmalarında kadın sorunlarına duyarlılık yeterince oluşmamakta; bu sorunların yeterince bilincine varılamamakta ve dolayısıyla kadının statüsünü yükseltecek çözümlere ulaşılamamaktadır. Bu sorunların çözülmesi, kadının siyasi hayatta çok daha aktif olmasını gerektirmektedir.

Türkiye'de 2004 yılında kadınların işgücüne katılma oranı %23,3 iken, 2009 yılında %26'ya ve 2014 yılında ise %30,3'e yükselmiştir. Ayrıca, 2004 yılında %20,8 olan kadın istihdamı, 2009 yılında %22,3'e, 2014 yılında ise %26,7'ye yükselmiştir (<http://kadininstatusu.aile.gov.tr/>). Eğitimli kadın çalışma hayatında da kendini göstermekte kendine biçilen rollerin kalıplarını aşarak evin dışındaki ekonomik hayatta da var olduğunu açıkça ispat etmektedir. Kadınların işgücüne katılımı ve istihdamı, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir unsurudur. Ülkemizde kadınların işgücü piyasalarında yer alımlarına ilişkin istatistikler dikkate alındığında rakamların halen istenilen düzeyde olmadığı, ancak önemli gelişmelerin kaydedildiği açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Kanunlardaki eşitlikçi yapıya rağmen, kadının niteliksel gelişimini, işgücü piyasasına girişini ve işgücü piyasasında devamlılığını sağlayacak mekanizmaların yetersiz oluşu, kadınların işgücüne katılımının düşüklüğünün önemli nedenlerinden biridir ve Türkiye'de kadın istihdamı temel sorun alanlarından biri olarak varlığını sürdürmektedir. (<http://kadininstatusu.aile.gov.tr/> 06.12.2015)

Emniyet Genel Müdürlüğü'nün verilerinden derlediği bilgiye göre, erkek sürücülerin çoğunlukta bulunduğu trafikte kadın sürücülerin sayısı artmaya başladı. Trafikte araç kullanan kadınların sayısı, 2014'te 5 milyon 917 bin 309 olarak gerçekleşti. Buna göre, 2005-2014 yılları arasında kadın sürücü sayısında yaklaşık iki kat artış sağlandı (<http://www.aa.com.tr> 25.05.2015). Kamusal alanda kısmen de olsa özgürlüğüne kavuşan kadın

sosyal hayatın getirdiği tüm yükümlölükleri yerine getirmeye çalışırken erkeklere sunulan hizmetlerden aslında kendinin de istifade edebileceğini, trafikte yaşanılan tüm olumsuzluklara rağmen farkına varmış ve bu hakkı sonuna kadar da kullanmıştır.

“Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye’de toplum içerisinde kadın ve erkek arasındaki farklılıkların ortaya konulması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadının toplum içindeki yerinin belirlenmesi ve sosyo-ekonomik kalkınma içinde kadının katkısının güçlendirilmesi amacıyla ulusal ve uluslararası politikaların üretilmesi, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi için gerekli olan güvenilir ve güncel istatistikleri üretmektedir. Bu kapsamda, ilk olarak 1995 yılında “1927-1992 Kadın İstatistikleri” adlı yayın çıkarılmıştır. 2008 yılından itibaren ise gerek kurumun mevcut araştırmalarından gerekse çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile üniversitelerden derlenen veriler ile oluşturulan “İstatistiklerle Kadın” adlı yayın çıkarılmış olup, bu konudaki istatistikler “Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri Veri Seti” başlığıyla TÜİK web sayfasında yayımlanmaktadır” (TÜİK, 2014: 3).

Kadının küresel ekonomiye olacak pozitif etkisinin farkına varılması da kadına yönelik istihdam oranının artırılmasına bu alanda ölkelerin bir araya gelerek önemli organizasyonlar düzenlemesine sebep olmuştur. Zira küresel ekonomik krize çare üretmeye çalışan ekonomistler toplumsal cinsiyetin paradigmasını aşmışlar kadını iş sahasına çıkarma fikri ile kadının özneliğinin sadece kendisine değil toplum üzerindeki pozitif yansımalarının da farkına varmışlardır. 14-16 Kasım da Antalya’da yapılmış olan G-20 zirvesinin ana konusu küresel ölçekte finansal istikrarın artırılması ve kadın istihdam oranının bu istikrardaki yeri olmuştur. Zira Dünya çapında kadın istihdamının yüzde 1 artması küresel GSMH’nın 80 milyar dolar artması anlamına geliyor. Türkiye’de kadın istihdamının yüzde 6-7 oranında arttırılması yoksulluğun yüzde 15 azaltılması demek oluyor. Ortaya konulan sayısal veriler de konunun önemini bir kez daha gözler önüne seriyor ve 2013’teki G-8 Zirvesine davet edilen, BM Vakfı’nın 2030 toplantılarına “mutfak toplantıları” adını veren ve katılan G-20 Vakfı Türkiye Direktörü Barış Zafer Öner, “Kadın yüzyılı geliyor. Yeni dünya kadının ekonomiye önceliğini zorunlu kılıyor” sözüyle de kadının ve özneliğinin küresel boyuttaki önemini açıkça ifade etmiş bulunuyor.

Sonuç

Toplumsal cinsiyet kavramı aktör için fiziksel cinsiyetten öte kültürel olarak inşa edilen bir kimliktir diyebiliriz. Bu kimliği oluşturan, kişiyi doğumundan ölümüne kadar etkileyecek olan toplumsal cinsiyet normlarının temel öncülleri, yaşanan dini hayat ve sosyal hayatın ilk adımının atıldığı aile ortamıdır. Bu temel kurumların ortaya koyduğu değerler, sosyo-kültürel olgular ve gelenekler toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Aktörün yaşamını çok yakından takip eden toplumsal cinsiyet sosyolojik perspektiften de sürekli olarak incelenen makro ve mikro teoriler ışığında açıklanmaya çalışılan bir kavramdır.

Dinamik bir yapıya sahip olan toplum, değişen evrensel değerler, modernizmin kuşatıcı etkisi ve kutsalın değişen yüzünün temsilcisi sekülerleşme ile daha önce toplumsal cinsiyet için yapılmış tanımları kabul etmemekte, küresel ölçekte aktörle birlikte yeni söylemler geliştirmektedir. Kapitalizmin baskıcı maddi değerleri, medyanın sınır tanımaz gücü ile birlikte yeni dünya kanunlarını ortaya koyarken toplumlara da bu kanunlar ekonomik ve kültürel düzlemde dikte edilmektedir. Siyasi, ekonomik, kültürel ve milli konjonktür düşünüldüğünde kadının özneleşmesi probleminin neden var olduğu sorusunun cevabı netlik kazanacaktır. Bu kurumlarda var olan erkek egemen düşünce sistemi içinde, yaşanan toplumun kültürel izdüşümü kadınla erkek arasında hiyerarşik bir düzen yaratmış bu da kadını nesne konumundan özneleşme sürecine geçmek zorunda bırakmıştır. Bu düşünce ile yola çıkan kadınlar eğitim, siyaset, istihdam gibi kamusal görünürlük anlamında ilerlemeler kaydetmiş özgürlüğünü elde etme serüveninde sivil toplum kuruluşları ile de güç kazanmıştır.

Türkiye de dahil olmak üzere tüm dünya ülkelerinde kadınların özneleşmesi ve özgürlüklerini kazanmaları için hukuki olarak yeni düzenlemeler yapılmış, kadın değerleri üzerine zirveler düzenlenmiş ve bu mahalde ilerlemeler kaydedilmiştir. Lakin toplumsal cinsiyet algısı, içinde bulunduğu meşrulaştırıcı kutsal güç olan dini hayat ve ailenin sarsılmaz kuşatıcılığı ile kadının özneliği önündeki aşılammış bir duvar mahiyetinde varlığını her zaman hissettirecektir. Önüne geçilemeyen kadın cinayetleri, kadına yönelik fiziksel ya da psikolojik şiddet, çalışma hayatındaki negatif tutum ve davranışlar toplumun bir an önce çözüme kavuşturması gerektiği sorunlardan sadece birkaç tanesidir.

Toplumdaki kadın erkek farklılığının bireyler arasında bir ötekileşme olarak ortaya çıkmaması ve kadının zayıf olarak haklarının elinden

alınmaması için toplumu oluşturan her kurum üzerine düşeni yapmalıdır. Kadın ve erkek arasındaki farklılığın bizatihi bireye ait müstakil değerler olduğunun farkına varılması da çözüm noktasında önemli bir etken olacaktır. Ontolojik olarak değerlendirme yapıldığında varılacak sonucun “İnsan” kavramında birleşeceği yapılacak tek ayrımın biyolojik cinsiyet olacağı kanaatindeyiz. Toplumsal cinsiyet, kültürün ortaya koyduğu negatif algı yüklü bir kavram olarak kadının özneleşmesi önünde bir engel olarak durmakta toplumun bizatihi kendisinin çözmesi gereken bir sorun olarak varlığını korumaktadır.

Kaynaklar

- Aktaş, Cihan (1997). “*Kadının Toplumsallaşması ve Fitne*”, İslami Araştırmalar Dergisi. C.10. S. 4 Ekim, ss.241-248 İstanbul, İSAM Yayınları.
- Başak, Suna.(2013). *Sosyolojiye Giriş*, Ankara, Grafiker Yayınları.
- Barokas, Safiye K. (1994). *Reklam ve Kadın*. İstanbul, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yay.
- Berktaş, Fatmagül (2006). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul, Metis Yayınları.
- Bodur, Hüsnü E. (2014). “*Dünya Değerler Araştırması Verilerine Göre İslam Medeniyeti Algısı ve Kadın-Erkek İlişkileri: Neo-Oryantalist Bir İnşaa mı?*”. Uluslararası Medeniyet ve Kadın Kongresi. Muğla
- Bulunmaz, Ali (2008). “*Kadının Özneleşme Süreci*”
<http://bulunmazali81.blogspot.com.tr/2008/06/kadinin-zneleme-sreci-ali-bulunmaz-kadn.html> (16.04.2015)
- Göle, Nilüfer (2013). *İslam’ın Yeni Kamusal Yüzleri*, İstanbul, Metis Yayınları.
- Göle, Nilüfer (2014). *Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme*, İstanbul, Metis Yayınları.
- Gürhan, Nazife (2010). “*Toplumsal Cinsiyet Ve Din*” . e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi. Mardin, S. IV, Kasım, ss.58-80
- Hill, Barbara (2003). Bizans İmparatorluk Kadınları (1025-1204) *İktidar, Hima-ye ve İdeoloji*, çev. Elif G. Tut, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları
<http://kadininstatusu.aile.gov.tr/> 06.12.2015
<http://turkish.cri.cn/781/2013/08/23/1s151401.htm> (23.08.2013)
<http://www.aa.com.tr/tr/tag/516105--trafikte-kadin-surucu-sayisi-artiyor> (25.05.2015)
- İbni Mace (2012). *Sünen-i İbni Mace Tercemesi ve Şerhi*, çev. Haydar Hatipoğlu, İstanbul, Kahraman Neşriyat.
- Kadıoğlu, Ayşe (1999). *Cumhuriyet İradesi Demokrasi Muhakemesi, Türkiye’de Demokratik Açılım Arayışları*, İstanbul, Metis Yayınları.
- Kılıç, Muharrem (2015). “*Kadın Hakları ve Kadın Kimliği*”

- www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/muharrem-kilic/585130.aspx
(5.04.2015)
- Kirman, M. Ali (2011). *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, 2. baskı, İstanbul, Rağbet Yay.
- Kirman, M. Ali (2005). *Din ve Sekülerleşme*, Adana, Karahan Yay.
- Kurt, Abdurrahman (1999). “ *Osmanlı Kadınının Sosyo-Ekonomik Konumu*”, Osmanlı Ansiklopedisi, C.V, Ankara.
- Lloyd, Genevieve (1996). *Erkek Akıl*, Batı Felsefesinde “Erkek” ve “Kadın”, çev. M. Özcan. İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Marshall, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. O. Akınhay, D. Kömürücü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Okiç, M. Tayyip (1978). *İslamiyette Kadın Öğretimi*, Anlara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Öztürk, Emine (2011). *Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını*, İstanbul, Rağbet Yayınları.
- Özbolat, Abdullah (2015). *Kapitalizme Eklemlenme Dindar Orta Sınıfta Tüketim Kültürü*, Adana, Karahan Yayınları.
- Schaefer, R. T. (2007). *Sociology*, New York: McGraw- Hill Company.
- Sungur, Zerrin. (2014), *Sosyolojinin Tarihsel Gelişimi ve Kuramsal Yaklaşımlar*, İstanbul. (<http://slideplayer.biz.tr/slide/2287944/>)
- Taşkaya M. (2009). “*Kitle İletişim Araçlarında Kadın Bedeninin Nesneleştirilmesi: Ürün Ve Marka Fetişizminde Cinsellik Kullanımı*”, *Toplumbilim Beden Sosyolojisi Özel Sayısı S. 24. Ss. 121-131* İstanbul, Bağlam Yayınları.
- Tanilli, Server (2010). *Ne Olursa Olsun Savaşıyorlar*, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları
- Tevrat/Yaratılış 2/21-22
- Toker, İhsan (2012). “Toplumsal Cinsiyet ve Din” Ed. Akyüz, N. Çapçioğlu, İ. *Din Sosyolojisi El Kitabı*, Ankara, Grafiker Yayınları.
- Touraine, Alain (2007). *Kadınların Dünyası*, çev. M. Morali, İstanbul, Kırmızı Yayınları.
- Touraine, Alain (2002). *Modernliğin Eleştirisi*, çev. Hülya Tufan, İstanbul, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Topaloğlu, Bekir (1988). *İslam’da Kadın*, İstanbul, Ensar Neşriyat.
- Tunç, Harun (2013). *Toplumsal Değişim Sürecinde Din ve Toplumsal Cinsiyet: Liseli Gençliği Üzerinde Sosyolojik Bir Araştırma*, Kahramanmaraş, Yüksek Lisans Tezi
- Turan, Refik (1992). “*Osmanlılarda Kuruluş Yıllarında Türk Ailesi*”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, C.I, Ankara. Aile Araştırma Başkanlığı Yay.

The Subjectivity Of Female in The Context of Social Gender

Citation / ©- Yeter, E. (2015). The Subjectivity Of Female in The Context of Social Gender, *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity*, 15 (2), 189-210.

Abstract- *Social gender is the private identity of an individual beyond his physical gender- existed as socio cultural in society he lives. The basic premises in occurring of this concept are family and religious life that they are basic units of culture. The debates of social gender description has been discussed around macro and micro theories in sociological perspective and has been tried to clear the biological gender and social gender limits predicted by society. During socialization and identity formation of an individual religious life and family are obviously the most important social foundation in the context the limits of social gender has varied from culture to culture and from society to society. In general that social gender approach which transformed to a sanction for both male and female has specifically caused to occur some obstacles in the way of proving the existence of female herself. Changing social gender perception by effects of modernism and secularization has invited female to public space. In Turk-Muslim society as well the confidential representation of female has partially expired and the subjectivity process has gained acceleration. In universal platform which human rights have extremely gained importance female and steps into female subjectivity have clearly shown the changing face of social gender concept and statistical data as well are in the nature or support.*

Keywords- *Gender, subjectivity or female, religion, culture, family*